

Kyläilemässä

Vähäisenä vapaa-aikana kyläiltiin ahkerasti sekä naapureissa että sukuloimassa siitä huolimatta, että liikkuminen tapahtui enimmäkseen jalkaisin, suksilla, polkupyörällä tai hevosella. Henkilöautoja oli vain rikkaimmilla talollisilla. Kotikylälläni en muista olleen yhtään autoa 50-luvulla. Meillä oli vain yksi polkupyörä, isän ”sotasaalis”, musta miestenpyörä. Tangon välistä opettelimme ajamaan. Pyörästä ei siis ollut paljon apua kyläreissuilla, paitsi jos sattui pääsemään yksin isän tai äidin mukaan, ja sai istua tarakalla tai tangolla. Lastenistuimia ei ollut ainakaan maalla. Liikkuminen oli hankalaa myös siksi, että kylätiellä, joka yhdisti Paisuan ja Varpaisjärven maantiet, oli joka mökin rajalla portti tai veräjä, joka piti nousta aukaisemaan ja panemaan kiinni, jotta metsälaitumilla olevat lehmät eivät olisi karanneet.

Opettajana toimineen Kalevi-enon perheeseen syntyi esikoinen vuonna 1954 ja silloin lähdimme, harvinaista kyllä, taksilla Kiuruvedelle. Taksin käyttö selittyi sillä, että yksi enoistani oli eräs sen ajan harvoista taksin omistajista. Hän asui äidin lapsuudenkodissa eri kylällä kuin me. Se on ensimmäinen automatka, jonka muistan ja ehkä asia onkin niin. Matkareittimme kulki Peltosalmelta Pielaveden tietä ja poikkesimme vasta myöhemmin Kiuruveden tielle. Kun näin Peltosalmen sillan, jossa on tänäkin päivänä sivuilla korkeat metallikaaret, jotka on yhdistetty ylhäällä toisiinsa harvoilla metalliputkillä, niin luulin, että meidän pitää ajaa autolla kaarien päältä. Suljin silmäni ja pelkäsin, että tipahdamme veteen. Helpotus oli suuri, kun pysyimmekin tien tasolla.

Auton sisällä oli muutoin turvallinen olo. Oli tunne, että olemme turvassa metallikuorien sisällä koko maailmalta. Tykkään vieläkin matkustaa varsinkin pimeällä linja-autossa, joka valaistuna halkoo maisemaa. Pystyn silloin saavuttamaan lapsuuden kokemuksen turvavyöhykkeestä, jonka suljettu auto muodostaa, vaikka ymmärrän kolarin mahdollisuuden aikuisen järjellä. Itse vierailusta perillä enon luona on vain tuokiokuvia, Ari-serkku pikkuvauvana ja koti, joka oli hienompi kuin meidän mökkimme.

Pari-kolme vuotta kuvaamani tapauksen jälkeen menimme hevosella kummitätini luo Varpaisjärvelle. Hän oli ja on äitini sisko, ainoa elossa oleva tätini. Isällä oli lammasturkki, jonka päällyspuoli oli paksusta harmaasta kankaasta ja lampaan nahkat olivat vuoripuolella. Kädessä hänellä oli Suomen pystykorvan nahkasta ommellut rukkaset. Perheen koira palveli isäntäänsä vielä kuolemansa jälkeen. Isä istui etupankolla. Me muu perhe istuimme reen takaosassa heinien päällä ja nahkasten alla. Nahkaset oli tehty samalla tavalla kuin turkki, paksu kangas päällä ja lampaan nahkat alapuolella. Moniin lapsuuden muistoihin liittyy sellainen levollisuuden ja turvallisuuden tunne, jota ei enää voi saavuttaa. Reellä matkustamisessa oli jotain rauhoittavaa. Nahkasten alla oli lämmintä, aisakello kilisi, reen jalakset narskuivat pakkaslumessa ja hevonen juoksi mielikseen. Olimme isää lukuunottamatta lähekkäin ja osittain sylikkään ahtaassa reessä. Ehkä torkahdinkin hetkeksi.

Vierailullamme oli syy, joka selvisi minulle, kun tulimme perille. Tädin perhe oli saanut sähköt ja heille oli hankittu pulsaattoripesukone. Äidillä oli mukana meidän likapyykkimme ja niinpä vierailu sujui pyykinpesun merkeissä. Ällistelimme ja kai kadehdimmekin pyykinpesun helppoutta. Normaalisti kotona vesi oli lämmitettävä muuripadassa, jossa valkopyykki sitten kiehutettiin puhtaaksi. Muuta pyykkiä hangattiin joko pyykkilautaa vasten tai harjattiin juuriharjalla. Pesuaineena valkopyykille käytettiin lipeää ja muulle pyykille mäntysuopaa. Vaatteita vaihdettiin puhtaisiin harvoin pyykinpesun vaivalloisuuden ja meillä myös veden vähyyden vuoksi. Alusvaatteet sentään vaihdettiin saunan jälkeen kerran viikossa, kesällä ehkä useammin.

Naapurit saattoivat tulla kylään milloin tahansa. Kenelläkään ei ollut puhelinta, joten vierailuja ei voinut ylipäänsä sopia, paitsi kirjeitse kaukana asuvien sukulaisten kanssa. Kylän ukoilla oli tapana kokoontua meillä ja parissa muussa talossa. Olen ollut passiivinen tupakoitsija kai vauvasta asti, sillä isä poltti 60-luvun puoliväliin asti ja tietenkin sisällä, kuten ajan henkeen kuului. Ja niin polttivat muutkin. Tupa oli sakeana savusta ja tarinat seurasivat toistaan. Siihen aikaan oli vielä tarinointikulttuuri, koska televisiota ei ollut eikä radiotakaan kaikilla. Loppujen lopuksi jutut olivat melko arkipäiväisiä, mutta hyvä tarinaniskijä sai värikkäällä puhetyylillään vaikkapa sienirekkestä sellaisen jännitysnäytelmän, että me lapset kuuntelimme sitä tukka pystyssä. Erityisen hyvä tarinaniskijä oli 1900-luvun alkuvuosina syntynyt lukutaidoton mies, joka kuunteli uutiset joka kerta, kun niitä radiosta tuli ja otti sitten kovasti kantaa kuulemaansa. Kaipa siksi, ettei pystynyt mitään lehdestä lukemaan. Hän salasi kaikilta asian laidan ja oli olevinaan huononäköinen, jos piti allekirjoittaa jotain papereita. Tai luuli salaavansa. Kaikkihan tiesivät, ettei hän osaa lukea, mutta olivat uskovinaan selitykset. Uutisten lisäksi hänellä oli ehtymätön varasto sattumuksia, joiden kertomisen hän aloitti sen päivän aamusta, jolloin asia oli tapahtunut. Kun jutun kliimaksi oli tulossa, hän sanoi ”annahan olla” ja silloin me lapsetkin tiesimme, että nyt kuulemme jotain jännittävää. Jutun kohokohta voi olla vaikkapa sellainen, että lakkoja oli suolla keltaisena mattona, niin ettei tiennyt, mihin olisi jalkansa asettanut. Hän oli tietenkin poiminut lakkoja niin paljon, että niitä oli vielä säilöttynä kymmenen vuoden päästä, ehkäpä loppuiän tarpeiksi! Hänestä olisi tullut Suomen murremestari ilman harjoittelua, jos sellaisia olisi aikoinaan valittu. Meidän kaikkien puhe oli voimakkaasti murteellista enkä muista, että kansakoulussa olisi vaadittu yleiskielellä puhumista. D:n ääntäminen on vielä tänä päivänä vaikeata monille iäkkäämmille ihmisille kotikyläni tienoilla.

Sotajuttuja miehet eivät erityisen paljon kertoneet, mutta sen verran kuitenkin, että sodan koettelemuksista on itselleni jonkinlainen kuva muodostunut. Viinanhimosta isäni kertoi sellaisen jutun, että heidän joukkueensa osui johonkin sairaalaan ja siellä oli sikiöitä spriissä lasipurkeissa. Sotilaat nostivat sikiöt pois ja joivat viinan. Tarina oli tuskin lasten korville tarkoitettu, mutta kuulinpa sen kuitenkin. Hirviä salakaadettiin valtion tarjoamien niukkojen aterioiden lisäksi, mutta se nyt ei kuulostanut pahalta sen rinnalla, että ihmisiä tapettiin luvan perästä. Kun suuri joukko venäläissotilaita jäi mottiin, isäni kertoman mukaan venäläiset marssivat motista pois nelirivissä, ja suurin osa heistä ammuttiin niille sijoilleen. Hankalista joukkueenjohtajista päästiin eroon siten, että omat ampuivat simputtajaa selkään, ja yleisessä sekasorrossa tapaukset jäivät pimentoon. Yleisesti ottaen isäni ei erityisesti mässäillyt sotamuistoilla, ehkä siksikin, ettei hän ollut viinaan menevä. Häntä sotamuistot piinasivat enemmän sitten, kun ajan ja paikan taju hämärtyivät elämän viimeisinä vuosina. Näin jälkepäin ajatellen on outoa, että silloin lapsena en noita juttuja kauhistellut, vaikka ne todeksi uskoin. Sota oli 50-luvulla niin lähellä, että kertomukset sodan kauhuista otettiin luonnollisina tapahtumina vastaan. Melkein joka talossa oli joku, joka oli ollut sodassa. Käpykaartilaisiakin, siis rintamakarkureita oli parissa talossa, mutta heistä ei 50-luvulla puhuttu.

Yönet tahtoivat jäädä lyhyeksi ainakin silloin, kun nukuimme tuvassa, sillä ukot saattoivat istua ja turista yli kahteentoista ja aamulla oli noustava aikaisin koulumatkan pituuden takia. Viinaa meillä ei nautittu, sillä äiti oli raattiusseuran jäsen ja isä olisi saanut jälkikäteen ”korvan makkeeta”. Kortinpelutakaan eivät ukot meillä harrastaneet, mutta muissa taloissa kyllä. Osasin itsekin lapsena pelata Mustaa Maijaa, Marjapussia ja Paskahousua sekä parikymppisenä myös Bridgeä. Kotonani kortinpelua ei pidetty syntinä, mutta ehkä ärräpäiden takia ukot eivät meillä pelanneet, sillä pienillä padoillakin on korvat ja meitä oli viisi kappaletta kuulolla. Tosin tarinaniskijät maustoisivat juttujaan voimasanoilla, joten osattomiksi sivistyssanoista emme mekään jääneet.

Marjatta Valta-Kurki